

Hoe groot haar liefde voor muziek en voor haar instrument ook was, haar angst voor publiek was vele malen groter. Nooit ging zij het podium op. Niemand mocht haar horen spelen. Om haar liefde toch kwijt te kunnen, had zij een houten hut gebouwd, ergens verscholen in het bos dat aan het dorp grensde. Daar - verstopt in het hoge groen - was haar geheime muziektheater. Uren kon ze er spelen. In alle rust en vrijheid. Tot een oude soldaat haar geheim ontdekte. "Is het niet zonde dat niemand ooit kan meegenieten van jouw bijzondere gave?", vroeg de veteraan haar. "Wat als we samen het podium opgaan? Ik op de piano, jij op jouw viool?" Verlegen maar vastberaden schudde zij het hoofd. "Maar ik heb je nodig!", zei de veteraan: "IK kan het niet alleen. Want dat is hoe wij mariniers het doen. Samen. We maken ons niet druk om onszelf - dan zouden we ons werk niet kunnen doen. Niet om onszelf! Maar om een ánder. Wij geven een ánder dekking. Rugdekking. En we weten: die ander maakt zich druk om mij."

Vandaag is het bevrijdingsdag. We vieren dat er mensen zijn – waren en zijn – die ons kwamen bevrijden. Nederlanders, Engelsen, Polen, Amerikanen, Canadezen... Soldaten, moeders, vrienden, burens, vreemden. Mensen die gouden plannen smeedden, die in actie kwamen. Die niet vreesden om zichzelf, of misschien ook wel, maar die een ander rugdekking gaven. Dat toen mensen hun nek uitstaken, met gevaar voor eigen leven, om een ander te bevrijden, dat is iets om ontzettend dankbaar voor te zijn. Iets om te vieren. En iets om over na te denken. Wie geven WIJ rugdekking? En wie niet?

Enige jaren terug sprak een buurvrouw uit de straat - Evelyn - mij aan. Samen met haar tweelingzus helpt zij mensen inburgeren. *Twinburgering* noemen zij zich. En ze richten zich op de vier T's: Thuissituatie, Taal, Talent en Toekomstmogelijkheden. Dat wat helpt om een nieuw leven op te bouwen. Evelyn wist dat ik levensverhalen schrijf en vroeg mij of ik eens wilde luisteren naar het verhaal van Rafif, een vrouw uit 'haar stal', die gevlucht is uit Syrië.

In Rafifs kleine woonkamer hier in Nederland is het opvallend warm. Rafif is mooi en gesloten en dat maakt haar mysterieus. Ik voel me te veel. Een beetje opgelaten. Ik ga wat onwennig op de bank voor het raam zitten. Rafif in een stoel schuin tegenover me. Kleine schokjes van haar hoofd en schouders doen haar prachtige, donkere lokken om haar heen dansen. Maar die kleine stuip trekkingen roepen ook vragen bij me op: geeft haar lichaam iets prijs van wat ze heeft meegemaakt?

"Vrij...?", zegt ze, "was ik nooit. Ook niet vóór de oorlog. Het was alleen een andere vórm van onderdrukking. Dat je een baard draagt en naar een gebedshuis gaat, betekent niet dat je een religieus mens bent. Iemand die met een heilig boek in de hand roept: 'Kijk! Ik heb recht om vier vrouwen te trouwen!', maar die de kleine lettertjes niet leest en niet begrijpen wil dat bedoeld wordt dat je verantwoordelijkheid kan dragen om voor vier vrouwen te zórgen, dat is geen gelovig mens!", zegt ze. Ik kan Rafif niet goed lezen. Het ene moment gesloten en timide, het andere stellig en daadkrachtig. Ik kan haar ook niet altijd goed verstaan. Maar haar behoefte om haar verhaal te vertellen is krachtiger dan de taalbarrière die tussen ons instaat.

Bediende... zo werd ze thuis genoemd. Haar vader stierf toen ze tien was. Het geld - en daarmee de macht - ging naar de broers, die zij moest bedienen. Studeren mocht ze - een voorrecht -, maar alleen als ze geen koffie moest zetten. Wat eigenlijk altijd wel het geval was. En was ze op college, dan vroeg men zich af wat ze kwam doen en waarom ze nog niet getrouwd was. Ze zag hoe om haar heen meisjes die bij mannen in hún familie probeerden meer rechten te krijgen, werden afgestraft.

Soms zelfs vermoord. Zocht Rafif steun bij haar moeder, dan werd het steevast ruzie. Het was duidelijk: Rafif kreeg geen rugdekking. Hoe kon ze ontsnappen aan haar bestaan? In de veronderstelling dat het in ieder geval niet slechter kon worden, liet ze zich trouwen en belandde zo in een armzalig huwelijk en een arm bestaan. Terwijl Rafif thuis de eindjes aan elkaar knoopte leefden haar broers in weelde.

En toen... brak de oorlog uit. Van het ene op het andere moment zaten ze midden in het strijdveld. Alsof ze op een andere planeet was beland. Alle rijken trokken direct weg toen het geweld losbarstte. Ook haar broers. En zij betaalden de reis voor hun moeder. Maar Rafif bleef achter. Zij was immers getrouwd; niet meer hun verantwoordelijkheid. "Zij hadden het geld", zegt ze, "en ik betaalde de prijs." Terwijl haar broers foto's posten van hun lekkere leventje vanuit hun veilige omgeving, blijft Rafif achter tussen de brokstukken: van wat ooit haar dromen, haar hoop op een betere toekomst en van wat ooit haar stad was. Een voorzichtige glimlach zie ik als ik opkijk van mijn schrijfblok. Bij iemand die vertelt dat ze als vrouw en moeder van drie kinderen achterblijft in een oorlogsgebied zou je anders verwachten. "Als het zwaar is, word je sterk", zegt ze. Terwijl het schokken van haar lichaam toeneemt.

Ze wist al snel dat het uitzichtloos was, dat haar kinderen daar weg moesten. Na twee jaar hel sprak ze haar man aan: "Ga! Zoek een plek waar we veilig zijn." Drie jaar lang vroeg ze het hem elke dag. En toen, op een dag - na vijf jaar oorlog - knikte hij en vertrok. En zij bleef achter. Met drie kinderen. In een koude, donkere, vijandige stad. In een huis waar snipers aan de buitenkant van haar muren liepen. Waar kogels door haar keuken vlogen. Waar ze haar kinderen toch warm eten probeerde voor te zetten, ze hen hielp met hun huiswerk. Hoe het was? Leven in Aleppo? "Als in een grot", zegt ze. Geen elektriciteit, amper water. Eerst vijf uur per dag wel, maar dat werd al gauw minder. Soms dagenlang niet. Bij de boer kon je water uit de grond pompen, maar dat was ver lopen en de tocht erheen was levensgevaarlijk. Op het dieptepunt had ze drie maanden achtereen geen water. Toen het eindelijk zover was haalde ze alle potten, pannen, glazen, flessen - alles wat maar iets kon bevatten - tevoorschijn om een voorraad te vullen. Als een bezetene ging ze de hele nacht door. Bang dat het elk moment weer voorbij kon zijn. Bij het morgenrood was de bron leeg, maar de oogst... Op het gehele keukenblad, op de tafel, onder de tafel, door de hele kamer blonk het van het vloeibare goud. Misschien wel het grootste geluuksmoment van haar oorlogsjaren.

Al vanaf het begin van de oorlog waren de winkels leeg, maar er ontstonden wel marktjes. Waar ze samen met haar zoon heen ging. Maar het werd steeds gevaarlijker. Dus al gauw waagde ze de tocht alleen, terwijl hij thuis bij de meisjes bleef. Het was niet alleen gevaarlijk, maar ook mentaal slopend: overal zag ze huilende mensen. Dakloos geworden, mensen die niets meer hadden. Mensen zonder benen, zonder handen. "Hoe kunnen zij eten, als ze al aan eten kunnen komen?", vroeg ze zich af. Zelfs de honden huilden. Als haar zoon tentamens had en naar school moest, gingen ze allemaal mee. Samen konden ze eventuele problemen misschien wél oplossen. En de gedachte was: allemaal leven, of allemaal dood.

Er was geen verwarming meer. Dus ál het hout, al het hout dat er maar te vinden was werd opgebrand. *Er stond in haar stad geen boom meer overeind.* Er was in haar leven niets meer dat kon bloeien. Alles voelde ontworteld, niets droeg nog vrucht. En álles was donker. Dat donker was lijden. Er was letterlijk en figuurlijk geen enkel lichtpuntje meer. "Weet je?", zei ze, "Duisternis kan zo groot zijn. En gulzig. Het slokte mij en de kinderen op. Ik probeerde het te negeren, maar soms keek ik vanaf mijn balkon toch dat grote niets in. Het grote, oneindige, lege niets... En toen haalde een stem haar in: "Jij moet opstaan. Jij moet iets doen. Jij hebt iemand te redden", beseft ze. Haar kinderen uit de deze oorlog. Haar dochters uit een rot systeem. Haar gezin uit deze wanhopige situatie: uit hun isolement, de lusteloosheid en de naderende depressie. Rafif doet het in een opwelling: ze verzamelt alle grote poppen en beren in huis en vermenschlijkt ze. Ze krijgen een plek aan tafel, een

eigen bord om van te eten. Een beker om uit te drinken. De poppen worden mensen. En die mensen vertellen wat ze die dag hebben meegemaakt. Lieve kleine, grote, ontroerende, spannende avonturen. En een van die poppen maakt grappen! Voor het eerst in al die jaren wordt er weer gelachen. Elke maaltijd - hoe karig ook - wordt een feestmaal. Het is alsof ze een boom heeft gepland: een boom die groeit en bloeit, die schaduw brengt, vruchten draagt, waar lampjes in hangen... lichtpuntjes. En dan krijgt ze, zo'n jaar nadat haar man vertrok, het bericht dat hij veilig is aangekomen in Nederland en nareisrechten voor zijn gezin heeft. Zij en de kinderen kunnen vertrekken. "Wat moet je blij zijn geweest!", onderbreek ik haar. "Nee," zegt ze, "ik werd bang. Ik was een onderdrukte vrouw. Ik had nog nooit in mijn leven een eigen keuze mogen maken. Nu moest ik opeens heel veel keuzes maken. Wat wist ik? Hoe kon ik drie kinderen dwars door een oorlogsgebied naar een vreemd ver land brengen?" *She takes her broken wings and learns to fly.* Wat neemt ze mee? Bijna niets. Laagjes kleren, papieren... en, hoewel er maar weinig in een rugzakje past, de komiek die haar en de kinderen met zijn humor door de zwaarste tijd heen heeft getrokken: die pop van de grappen.

Geld heeft ze nodig! Maar zal het haar bij de eerste de beste controle worden afgenomen? De briefjes die ze nog heeft rolt ze zo strak ze kan in twee pakketjes. "Een van de eerste keren in mijn leven dat ik me gezegend voelde om een vrouw te zijn", zegt Rafif. Ik kantel mijn hoofd, begrijp nog niet wat ze zegt. "Wij hebben twee plekken waar we iets kunnen verbergen." Ah. Ik snap 'm.

Over die reis vertel ik misschien wel eens een andere keer. Maar ze hebben het gered. Eenmaal in Nederland gaat ze naar Ter Apel. Vrijheid? Nieuwe tralies trekken op: ze heeft geen plek, geen spullen, geen woorden, geen vrienden, geen dagbesteding. De slaaf die niet mag werken. En waar het haar lukte om poppen en beren te vermensenlijken, daar worden zij en haar kinderen óntmenselijkt. In plaats van: "Er waren wereldwijd nog nooit zoveel mensen in nood die hulp nodig hebben" koppen de kranten: "Een tsunami van gelukszoekers komt op ons af." Ontmenselijkt. Tot een druppel in een grimmige oceaan. Ze voelt zich nog steeds onveilig. De sfeer in de opvang. Elk vliegtuig dat overvliegt doet haar lichaam verstarren. En de zorg om haar ontwortelde kinderen. *Maar!* Of, om met Ekklesia-taal te spreken: *En toch!* En toch hoor ik haar zeggen: "We moeten met potten en pannen lawaai maken voor vrouwenrechten!" Na wat zij heeft meegemaakt gaat háár verhaal niet over hoe zwaar zij het heeft gehad – en nog heeft. Dat is mijn verhaal over haar. Háár verhaal gaat over vrouwenrechten. Over gelijke rechten. Voor vrouwen. Voor mensen. Tegen de onderdrukking. Tegen slavernijssystemen. "Je moet het opschrijven!", zegt ze. En dat maakt haar tegen haar intentie in de held van mijn verhaal. Rafif, de vrouw die weet wat onvrijheid is, ziet vrijheid niet als een recht, maar als haar plicht: ze zingt Spinoza. En ze staat met gebroken vleugels op voor de vlucht van anderen. Theoloog Okke Jager schreef ooit: "Als je iemand een meter hoger helpt staan, kan diegene een kilometer verder kijken." Rafif kan daaraan toevoegen: *Wie een ander optilt, wordt zelf opgetild. Leert vliegen.* Bijbelser wordt het niet. Hoe dan ook. Ze heeft weer een vergezicht. "Ik kom uit Aleppo", zegt ze, "maar ik ben geboren in Nederland."

En nu? Er zijn nog zoveel mensen op de vlucht. Zoveel nabestaanden, overlevenden, gemartelden. Mensen die vastzitten. In gevangenissen, oorlogen, systemen, in hun verleden, in zichzelf. Het is om te huilen. Maar vandaag, op vijf mei, is er ook iets te vieren. Vandaag vieren we dat er mensen zijn die bevrijden. Opstaan. Voor een ander. Tegen een ander. Vandaag vieren we die mensen. We werken niet allemaal bij Twinburgering of Het Wereldhuis. Maar we kunnen wel méns zijn in ons dagelijks leven. Goed doen. God doen. Bevrijden. Rugdekking geven! Niet gericht op onszelf, maar omzien naar een ander. Het kan al heel klein. Als een dokter, leraar, buurvrouw, broer, vriend, als een lappenpop die grappen maakt. Ieder zijn, haar of hun eigen taal om te verstaan en te spreken: Wat heb je nodig? Kan ik iets voor je betekenen? Weet je wat? We proberen het samen!

Zo moge het zijn.